

Jozue 4: Až se vaši synové budou vyptávat svých otců

Třetí konferenční den nese nadpis „Rodiny s dětmi vcházejí do země zaslíbené“. Po vyjití z Egypta, o němž byla řeč v pondělí, po čtyřicetiletém putování, v jehož znamení se neslo úterý, Izraelité překročili Jordán. Kam se posunuli? A v čem jejich posun spočívá? Co se změnilo? To jsou naše otázky. Změnilo se jistě mnohé, všechno; a přece nic: Izrael je vlastně stále na začátku. A je to tak v pořádku! Pojdme se na náš oddíl podívat: nejprve v širší souvislosti: totiž jakou roli hraje v Joz a ve sz kánonu; v jeho vlastním ustrojení: co naše kapitola vypráví a jak to vypráví; a nakonec jakou roli v ní hrají děti: aneb co říká nám dnes.

1. Jozue 4 v kontextu: předěl

Už z jednoduchého znění v1 – „*I stalo se, když celý národ přešel Jordán...*“ – je zřejmé, že náš oddíl na něco navazuje a něco uvádí, že je pouze kamínkem větší mozaiky.

- Je jednak součástí oddílu Joz 3-4, resp. Joz 3-5, kde se líčí přechod řeky Jordán.
- Je dále součástí začátku Joz, která líčí vzestup nového vůdce lidu a vstup do země.
- Naše kapitola, odstoupíme-li o další krok, je součástí celku knihy Jozue, která vypráví, jak víme, o dobývání a rozdělení země zaslíbené mezi izraelské kmeny.
- Je také – díváme se ze stále většího odstupu – součástí Předních proroků, tj. druhé části židovského kánonu, která zahrnuje Joz, Sd, 1-2S a 1-2Kr a vypráví o zisku a postupné ztrátě země zaslíbené (začíná jejím dobytím a končí odchodem do exilu).
- A nakonec – zde zastavím – je součástí velkého sz vyprávění, začínajícího stvořením světa, resp. povoláním Abrahama, a uzavírajícího se návratem z exilu.

Naše kapitola – chytře vybraná – v těchto různých kontextech představuje určitý práh či *předěl*: předěl *zeměpisný* (hranice zaslíbené země), předěl *historický* (Izrael před vstupem do země; Izrael v zemi), předěl *teologický* (abrahámovská zaslíbení docházejí svého naplnění) a předěl *hermeneutický*, výkladový, aplikační (jak uvidíme).

Není určitě potřeba široce rozebírat příběh Joz 1-5: Izrael táboří naproti Jerichu; Hospodin i lid povzbuzují Jozua k věrnosti zákonu a k válečnické rozhodnosti; když tu přichází nebeský pokyn posvětit tábor a na třetí den se nachystat ke vstupu do země zaslíbené; Jozue ovšem nejprve vysílá zvědy do Jericha, vstupní brány Kanaánu; po jejich návratu ale už vyráží Boží schrána na cestu, kněží vstupují do rozvodněné řeky, proud se zastaví a národ v bojovém pořádku – v čele s válečníky kmenů Ruben,

Gád a Manase, jak nařídil Mojžíš – přechází suchou nohou na druhý břeh. Jozue ještě nechá z koryta na památku vyzvednout dvanáct kamenů a pak už kněží následují lid a řeka Jordán se vrací do svého řečiště. Izrael se ocitá takřikajíc v jiném světě (jako dítě, které poprvé vkročí do třídy v mateřské školce, a za rodiči zapadly dveře). Hospodin nařizuje Jozuovi obřezat národ - Izraelité se na poušti neobřezávali – a slavit pesach (jako zřejmě naposled před 40 lety v Egyptě). Izraelci také poprvé sklízí z plodů zaslíbené země a z nebe přestává padat mana. Tolik Joz 1-5.

Přechodem Jordánu se leccos dovršuje – Abrahamovo putování i pouštní bloudění Izraele; a leccos se začíná – dobývání země a všední život. Praotcovská zaslíbení docházejí naplnění; a v platnost vstupují příkázání tóry, zvl. Dt, kde Mojžíš aplikoval sinajské řady výslovně pro budoucí život v zemi. V Joz 4 končí putování a začíná budování. Končí doba doba many; začíná doba setby a sklizně, doba „*rozhodnosti a udatnosti*“. Zaslíbení dozrává v příkázání, víra v činy; závislost ve spolupráci. Izrael – i Hospodin - *překročením* Jordánu vstupují do nové fáze (však sloveso „*avar – překročit*“ je v hb textu Joz 4 jedním z nejužívanějších).

2. Jozue 4 v detailu: trvalý exodus

Ale obraťme se přímo k Joz 4. Navzdory nadpisu nechci zacházet do detailů, resp. do *všech* detailů. Rád bych zůstal zvl. u překročení Jordánu. Budeme se ptát, *jak* náš text o této události vypráví. Na první pohled by se mohlo zdát, že Joz 4 – na způsob fotoaparátu – neutrálně zachycuje, co se u Jordánu stalo (fotoaparátu v *mé* ruce, pro dobré fotografie můj příměr neplatí). Vycvičenému oku nemůže uniknout, že vyprávění má své subjektivní zájmy, důrazy a pointy: Že podobně jako dobrá fotografie má hloubku a perspektivu a kompozici; že realitu prostě neskenuje, nýbrž podle vypravěčova záměru a gusta *tlumočí a interpretuje*: To zdůrazní, a to upozadí; to opakuje, a to sotva zmíní; to pomine, a to zas vykreslí. *Jak?* Např. pomocí klíčových slov (např. „*avar*“); pomocí opakujících se motivů; pomocí vypravěčského rytmu, struktury (3,17 // 4,1; 4,10 // 4,11; 4,17 // 4,18; 4,24 // 5,1) atd. Dnes na úkor všech ostatních vypíchnu jeden z těchto způsobů, podstatný pro *mou* pointu i pro téma pastorálky. Brueggemann ve své teologii SZ píše, že Izrael všechny své zkušenosti převypravuje a hodnotí prizmatem exodu („*skrze silnou a definiční čočku vzpomínky na exodus*“, s. 177). Jako by sz události nepřinášely nic moc nového, nýbrž byly jen reprízou exodu, novou verzí či jen slabším odvarem oné staré události. Jako by nebylo poznat, jestli na fotografii vidíte prchající otrocky s jejich dětmi, anebo už jejich dospělé děti a se svými ratolestmi po 40 letech; a jestli ten vousatý mužský vpředu je Mojžíš, anebo Jozue; a to vyschlá tráva jestli roste na dně mořském, nebo v korytu řeky.

Exodus a přechod Jordánu takříkajíc splývají: můžeme mluvit o typologii; literárně jde o intertextualitu.

Přechod Rákosového moře a řeky Jordánu se skutečně podobají jako vejce vejci: tam sice stály dvě vodní stěny po obou stranách, tady jen jedna; tam sice vedl lid Mojžíš, tady Jozue a kněží se schránou; tam lid sice utíkal před nebezpečím na poušť, zde co dobyvatel vstupuje do země zaslíbené: oba přechody však patří k sobě. Joz 4 to zdůrazňuje i výslovně (v23): „*Hospodin, váš Bůh, vysušil před vámi vody Jordánu, dokud jste nepřešli // jako to učinil Hospodin váš Bůh, s Rákosovým mořem, které před vámi vysušil, dokud jste nepřešli.*“

- A přidává další narážky: Jordánský div a pochod bojových šiků posílil Jozuovu autoritu (v14), „*takže měli před ním bázeň po celý jeho život, jako měli bázeň před Mojžíšem*“ (srov. Ex 14,31; Joz 3,7).
- Bojovníci kmenů Ruben, Gád a Manase pochodovali přes Jordán jako první, přesně podle Mojžíšových instrukcí (v12-14; Nu 32); ba celý přechod se udál podle Mojžíšových slov (v10): „*dokud nebylo vykonáno úplně vše, co podle Hospodinova příkazu uložil Jozue lidu, jak Jozuovi přikázal Mojžíš.*“ Zmínka o to nápadnější, že žádná Mojžíšova slova ohledně překročení Jordánu v Tóře zaznamenána nejsou.
- Izrael překročil Jordán „*desátého dne prvního měsíce*“ (v19), tj. v den, kdy si Izraelité měli ze stáda vybrat velikonočního beránka (Ex 12,3); však taky v Joz 5 čteme o pesachovém hodu, slaveném 14. dne toho měsíce (v10n).
- A můžeme pokračovat i v širší souvislosti: Lid následuje schránu smlouvy, podobně jako ji následoval na poušti (3,3; Nu 10,33-36);
- lid se tři dny před překročením Jordánu měl posvěcovat, stejně jako se posvěcoval tři dny před Hospodinovým zjevením na Sinaji (3,2-5; Ex 19,10nn);
- a ještě aspoň jedno intertextuální pojítko za další: přestává padat mana, pokrm, kterým Hospodin Izraele zaopatřil na začátku pouštní cesty (5,12): putování končí, resp. vstupuje do nové fáze: a na jeho počátku stojí nový exodus.

Překročení Jordánu se vypráví jako nové překročení Rákosového moře, vstup do země jako reprízované vyjití z Egypta. Jako by Izrael stál znovu na začátku, „Egypt“ za zády, „poušť“ před sebou. Jako by – třebaže se nebeské spížírny zavřely a odted' bude nutno sít a sklízet, třebaže se zaslíbení naplnila a odted' bude Izrael sídlit ve vlastní zemi – jako by se *vlastně* nic moc nezměnilo! Izrael si má být vědom, že třebaže s trvalým bydlištěm, je *vlastně* stále ještě na cestě; že i s motykou v ruce je nadále závislý na Božím požehnání; a že i v zemi zaslíbené, a právě tam, platí nároky *pouštní* Mojžíšovy tóry. Slovem: exodus neskončil, nýbrž pokračuje; není jen datem z hodin dějepisu, nýbrž je trvalou přítomností a funguje jako brýle, kterými se Izrael

dívá na svět. Exodus je modelovou situací, prototypem, kritériem každé další události; je scénářem, choreografií, algoritmem, „matrixem“ izraelské existence: Izrael je *stále* na cestě se svým Bohem, na cestě z „*domu služby*“ ke svobodě (Ex 20,2).

3. Jozue 4 v pointě: děti

Jak má Izrael trvale žít pod zorným úhlem exodu? Jak konkrétně a účinně pěstovat toto vědomí, tento životní pocit, tuto optiku? Jak se připojit do Božího matrixu? Co radí Joz 4? Touto otázkou se přesouváme k poslednímu bodu a tím konečně i k dětem. A k nám.

V den překročení Jordánu byl exodus čtyřicetiletou historií a pro čtenáře knihy Joz bylo překročení Jordánu pradávnoú historií; tím spíše pro nás. A přece – vedle literárních vazeb mezi texty Joz a Ex – zde bylo a je jedno živoucí pojítko, jakési rozhraní, které čtenáře i nás má, uprostřed všedního dne, takříkajíc teleportovat na břeh Jordánu a Rudého moře; resp. které nám má pomoci vidět svůj život ve světle exodu, jako cestu s Hospodinem, který svůj lid vyvedl - *a právě že stále vyvádí!* - z Egypta. Tušíte určitě, že tím pojítkem a rozhraním je ona mohyla navršená v Gilgálu, v místě, kde se - zvl. v Joz, Sd a 1-2S - ještě leccos důležitého odehraje. Ale můžeme to vyjádřit přesněji: oním rozhraním, kde se Izrael má učit zbožnosti, mentalitě exodu, není mohyla, nýbrž Jozuem dvakrát zmíněná, mohylou vyprovokovaná *dětská otázka (v6)*: „*To bude mezi vámi znamením,*“ říká Jozue lidu. „*Až se v budoucnu vaši synové zeptají: Čím jsou pro vás ty kameny?, odpovíte jim: Vody Jordánu se rozestoupily před schránou Hospodinovy smlouvy; když procházela Jordánem, vody Jordánu se rozestoupily.*“ A *(v21-24)*: „*Až se v budoucnu budou vaši synové vyptávat svých otců: Co je to za kameny?, seznamte své syny s tímto: Izrael přešel tento Jordán po suchu. Hospodin, váš Bůh, vysušil před vámi vody Jordánu, dokud jste nepřešli, jako to učinil Hospodin, váš Bůh, s Rákosovým mořem, které před vámi vysušil, dokud jste nepřešli, aby poznaly všechny národy země, jak mocná je ruka Hospodinova, a vy abyste se báli Hospodina, svého Boha, po všechny dny.*“

Že dětské otázky mají v rabínském judaismu velkou tradici a důležitou roli, není potřeba zdůrazňovat. Zdrojem této tradice je ale právě naše kapitola a další podobná místa: Ex 12-13 (v24-27; v5-10), kde se děti ptají na význam pesachové hostiny, slavené, připomínám, i v Joz 5; Ex 13 (v11-16), kde se synové ptají na smysl rituálu vykupování prvorozených; a Dt 6 (v20-25), kde se děti dotazují na smysl řádů tóry: a kde všude jako odpověď slyší příběh o vyjití z Egypta: proto pesachová hostina, proto vykupování prvorozených, proto celá tahle tóra: „protože exodus“ – protože Hospodin vyvedl svůj lid z Egypta. SZ mluví přímo o rodičovské povinnosti vyučovat

své ratolesti Božím přikázáním, resp. o příbězích Božího lidu (Dt 6,4-9; 11,18-21; Ž 78,3-6); a dokonce o jakési povinnosti *děti* ptát se otců na Boží věci (Dt 32,7). I zde, u gilgálského památníku se tedy děti ptají – „Tati, co je to za hromadu?“ – a dostávají odpověď: „To na památku, že Hospodin vysušil Jordán...“ Navršená mohyla, rituál v chrámu či hostina u rodinného stolu: to vše jsou připomínky dávných událostí. A nejen to: jsou to reprezentace, *zpřítomnění* dávné minulosti („Tady, synku, Žižka porazil křížáky! Necítíš to ve vzduchu?“). A nejen to: jsou to *pobídky*, ba *provokace*, *pastičky*, do kterých se má nic netušící dítě chytit a *ptát se*, co to znamená – a tak: přestřelkou otázek a odpovědí, se ocitnout ve vozové hradbě u Lipan (nebo raději na Vítkově) a na břehu Jordánu a u Rákosového moře; a u jeslíček a na Golgotě. Spásná minulost se tu připomíná a zpřítomňuje rozhovorem vyprovokovaným rituálem a slavností: „Co to, tatínku, maminko, (pro vás) znamená?“

Zpřítomňuje, nejen připomíná? Proč ten dodatek? Všimněte si, jak Jozue mluví, jak se mu prolínají a zas rozplétají časy a postavy a události; říká: „*Až se v budoucnu budou vaši synové vyptávat svých otců...*“ mají odpovědět: „*Hospodin před vámi vysušil vody Jordánu, dokud jste nepřešli... jako před vámi vysušil vody Rákosového moře, dokud jste nepřešli ...*“ Kdo přešel? Dávní Izraelité, anebo ti budoucí otcové, či snad jejich synové; nebo snad dokonce my čtenáři? „Vy,“ říká Jozue. Mnozí z těch, kdo v Joz 4 překročili Jordán, u Rákosového moře vůbec nestáli, narodili se až na poušti. Ale schválně si přečtete Jozuovu řeč z Joz 24 (a jiná sz místa)! Jozue i tam splétá časy, postavy a události. Mluví vlastně jako my, když říkáme, že na Vítkově *jsme* porazili křížáky anebo že na Bílé hoře *jsme* zas dostali na frak... Anebo jako když černí otroci zpívali o „hluboké řece“ Jordánu, kterou musí překročit (až zemřou), aby došli do země zaslíbené (do nebe); anebo když zpívají, že „mává nám svobodná země“: jako by oni sami byli s Mojžíšem u toho -anebo nebyli? -; jako by jejich černošské naděje byly reprízou nářků zotročených Židů. Jako by se čas ve SZ neposouval jednoduše kupředu, nýbrž cyklicky se *vracel* zpět, do výchozích bodů. „*Zde u tvých jeslí stát chci dnes...*“ a „*Pod křížem každého času...*“ zpíváme přece také my: protože naše dnes se – ve víře – odehrává vlastně včera, na Golgotě a v Betlémě a u Jordánu a na dně Rákosového moře...

A zde si dovolím – pro krátkost času – zastavit a končit. Právě u jeslí a u Kristova kříže. Už totiž nemáme gilgálské mohyly, které přirozeně provokovaly dětské otázky, aby rodiče mohli vyprávět. A nemáme ani pesachový seder a jiné sz rituály. Ovšem – *dávám ke zvážení* - v NZ apoštol obdobně mluví o Večeři Páně anebo o křtu (Ř 6,4nn): „*Nevíte snad, že všichni, kteří jste byli pokřtěni do Krista, byli jsme pokřtěni v jeho smrt? Byli jste tedy křtem spolu s ním pohřbeni ve smrt, abychom – jako Kristus byl vzkříšen slavnou mocí svého otce – také my vstoupili na cestu nového života...*“ Nebo v Ga 2,19n: „*Jsem ukřižován spolu s Kristem, nežiji už já, ale žije ve mně on. A život,*

kteřý nyní žiji, žiji ve víře...“ I Pavel míchá časy a postavy! Žije Pavel, anebo nežije? A kdy byl ukřižován? Na Golgotě; anebo jindy, snad „pod způsobou“ křtu jako v Ř 6? Nejsou křest a Večeře Páně také jakýmsi rozhraním na způsob gilgálského památníku, které člověka „přenáší“ v čase a prostoru; a které má provokovat dětské otázky a rodičovské odpovědi; které motivuje a vytváří, pěstuje a upevňuje onu mentalitu exodu? Vzpomínám na zmatek, který ve mně v dětství vyvolávala VP, na pocit tajemství, na otázky... Máme prostor, třeba i liturgický, je položit a zodpovídat?

Pokusím se o shrnutí: Dnešní den se nese ve znamení motta „Rodiče s dětmi vcházejí do zaslíbené země“. Četli jsme proto o zázračném překročení Jordánu, o naplnění Božích slibů, o *předělu* mezi pouští a zemí, mezi poutí a domovem, Boží péčí a lidskou spoluodpovědností. Viděli jsme však, že Joz 4 o tomto předělu vypráví zvláštním způsobem: jako by se Izrael vlastně neposunul, jako by se spíše vrátil v čase o 40 let, jako by znovu stál na břehu moře, Egypt za zády, svobodu na obzoru. Izrael – na cestě i doma ve své zemi, obklopen zázraky i uprostřed všední práce – má vědět, že zůstává lidem exodu; a že *Hospodin* je Bohem exodu.

Postarat o toto vědomí se mají děti svými otázkami. Právě v rozhovoru nad Písmem, nad prostřeným svátečním stolem anebo stolem Páně, nad vodou křtu se přenášíme v čase, resp. Boží čas se vlamuje do naší všednosti a svět Bible se stává naším světem, měřítkem, brýlemi, skrz které vidíme svět pravdivě. Jako když Jozue míchal časy, otce se syny a syny s otci a Jordán s mořem a moře s Jordánem. Jako když černí otroci zpívali o Mojžíšovi a my o Pánu Ježíši.

Třebaže rodiny s dětmi vešly do země zaslíbené, jsme stále na cestě; s Bohem. Děkuji za pozornost.